

Andere vondsten in de Gelderackers

door Ton de Jong

De opgravingen afgelopen voorjaar in de Gelderackers hebben spectaculaire vondsten opgeleverd. Er zijn 148 graven uit de Merovingische periode gevonden. De graven bevonden zich op ruim 1 meter onder het maaiveld, in de gele zandlaag onder de 'zwarte grond'. De honderden grafvondsten zijn keurig gelokaliseerd en gedocumenteerd en wachten nu in depot op verder onderzoek en analyse. Minder spectaculair maar zeker ook interessant zijn de oog- en detectorvondsten die ik gedaan heb nadat de opgravingsputten waren dichtgegooid. De archeologen hadden geen tijd en belang om urenlang met een detector rond te lopen. Dat is meer werk voor een ervaren amateur.

De vondsten zijn gedaan in het deel van het opgravingsterrein ten noorden van de brede sloot die van west naar oost loopt. Het zuidelijk deel is zodanig 'bevuild' met kleine aluminium fragmenten van een VI die daar in de oorlog terecht is gekomen dat zoeken met een metaaldetector niet te doen is.

*Gelderackers 2.
Het terrein boven de horizontale blauwe lijn is met een metaaldetector afgezocht.*

Een gouden regel voor een 'metaaldetectorist' luidt, om veel te vinden moet je de kerktoren kunnen zien. Eeuwenlang zijn mestvaalten, inhoud van beerputten en het afval van de straatvegers (de Vrijthof en omliggende straten werden regelmatig geveegd) op karren naar de akkers rond het dorp gebracht. Op de ene akker gebeurde dat wat langer en vaker dan op de andere. Een muntje dat verloren was op de Vrijthof kon terecht komen in bijvoorbeeld het Groot Loo, de Voort of het Spul. Het esdek (zwarte grond) werd door de aanvoer van vooral mest uit potstallen steeds dikker. Rond de kern van Hilvarenbeek varieert de dikte tussen de 60 en 120 centimeter. Met een metaaldetector zoek je in de bovenste 30 centimeter. Je mist dus nogal wat. Een probleem van de laatste vijftig jaren is het overvloedig toedienen van drijfmest, waardoor met name de oude koperen munten worden aangetast door de ammoniak. Er blijft vaak niet meer over dan een glad koperen plaatje. Helemaal funest voor de kwaliteit is het regelmatig injecteren van drijfmest op weilanden.

De verwachting was dat de kwaliteit van de munten op het opgravingsterrein gemiddeld een stuk beter zou zijn. De zwarte grond is met graafmachines tot aan de gele laag omgezet, zodat er nu dingen dicht aan de oppervlakte liggen die eerder op grotere diepte onbereikbaar waren voor de metaaldetector. Die redenering bleek te kloppen. Het was een prima zoekplek. Vergeleken met andere akkers rond de bebouwde kom waar ik eerder heb gezocht was de opbrengst hoog. Overal vind je munten, maar meestal minder dan hier. Een voor de hand liggende verklaring is dat op dit stuk grond relatief veel dorpsafval is gestort.

Oude zilveren munten worden in Hilvarenbeek nauwelijks aan de oppervlakte gevonden. En al helemaal geen gouden munten. In de erfgoedgalerij in de Beekse toren is er één te bewonderen.

Bij de recente opgravingen zijn wel gouden munten uit de Merovingische tijd aangetroffen in graven. Ook Romeinse munten zul je alleen bij zeer hoge uitzondering aantreffen. Voor 'rijke' zoekgronden moet je in de buurt van de grote oude steden zijn en voor Romeins bij nederzettingen uit die tijd.

Het gaat dus vooral om kopergeld. Na de val van het West-Romeinse rijk in de vijfde eeuw verdween met de Romeinse geldeconomie ook het kopergeld uit West-Europa. Dit kopergeld ontleende zijn waarde aan de inwisselbaarheid tegen gouden of zilveren munten. In de periode hierna ontbrak enerzijds het vertrouwen in mogelijke inwisselbaarheid (er was geen enkel staatsgezag dat dit kon garanderen) en anderzijds werd in West-Europa de geldeconomie vervangen door ruilhandel en werden munten voor een belangrijk deel gebruikt voor schatvorming. Het geld dat in deze periode geslagen werd, ontleende zijn waarde dus alleen aan het edelmetaal dat erin verwerkt was.

Aan het einde van de Middeleeuwen ontstond er langzamerhand weer een geldeconomie die zowel behoefte had aan munten met een grote koopkracht, als aan munten van lage waarde. De muntjes met de laagste koopkracht ontstonden bijna vanzelf door de steeds verdergaande inflatie. De penningen en mijten van de Nederlanden bevatten in de veertiende eeuw nog maar een fractie zilver en bestonden voor het grootste deel uit koper. De aanwezigheid van dit kleine beetje zilver was absoluut noodzakelijk, omdat men nog steeds van mening was dat elke munt zijn waarde moest ontleen aan de hoeveelheid edelmetaal die erin verwerkt was.

In 1543 voerde Karel V, die niet alleen heer van de Nederlanden was maar ook koning van Napels, naar het voorbeeld van de Napolitaanse koperen munten de eerste geheel koperen munten in de Zuidelijke Nederlanden in. Deze dubbele milt of korte was de eerste koperen munt in West-Europa na de Romeinse tijd. In 1573 werd het eerste kopergeld in de Noordelijke Nederlanden ingevoerd. Frankrijk volgde in 1575

Dubbele korte van Philips II 1571-1575

en Engeland in 1613. In 1827 werd in Nederland het oude kopergeld ongeldig verklaard en mochten alleen nog de nieuwe centen en halve centen circuleren.

Oord van Karel II, Antwerpen 1696

Een veel voorkomende munt is de duit (ook wel liard genoemd). Een duit is twee penningen. Een oord heeft de waarde van twee duiten. Een stuiver was acht duiten waard. Een schelling was zes stuivers waard. Verder waren er nog mijten en korten.

Het is altijd weer een verrassing welke munt je uit de grond haalt. De variëteit is kolossaal. Gewesten en steden sloegen hun eigen munten, wanneer zij daartoe geprivilegieerd waren. In Noord-Brabant hadden Den Bosch en Breda het recht op muntslag maar dat hield op toen het een onderdrukt wingewest werd van de Staten-Generaal. De munten waren uitwisselbaar, ook met munten uit de Zuidelijke Nederlanden en bijvoorbeeld Duitsland. In één beurs konden onder meer Friese,

Hollandse, Gelderse, Utrechtse, Antwerpse, Luikse en Brusselse munten zitten. Bovendien uit verschillende perioden. Die grote variëteit vind je terug op de meeste akkers in Hilvarenbeek en zeker ook op het opgravingsterrein Gelderakkers. De oudste is een dubbele korte van Philips II uit 1571-1575, de jongste een stuiver uit 1950.

Bijzonder is de 'Stoter' uit 1595, een zilveren munt die werd aangemunt in de jaren van de opstand tegen Spanje toen Engeland de Nederlanden te hulp kwam en Robert Dudley Graaf van Leicester als landvoogd werd aangesteld. Deze flamboyante graaf kwam al snel in aanvaring met de Staten van Holland. Toen de graaf in 1587 onverrichter zake vertrok, werd er geen poging meer gedaan een nieuwe vorst te vinden. De republiek was een feit. De zilveren *leicesterreaal*, met de afgeleiden 1/5 leicesterreaal en 1/20 leicesterreaal of *stoter*, werden tijdens het bewind van Leicester ingevoerd volgens het "Muntplakkaat van Leicester" van 4 augustus 1586, en zijn in feite de eerste generaliteitsmunten. De munten uit de serie droegen de beeldenaar van Leicester en zijn nog tot 1597 aangemunt door meerdere gewestelijke munthuizen.

De zilveren stoter uit 1595, voorzijde en achterzijde.

Behalve munten zijn (laken)loodjes, lodenmusketkogeltjes (de munitie uit vroeger tijd), vingerhoedjes en knopen ook hier gebruikelijke vondsten. Geen religieuze medailles, wel een kruisje.

De vondsten zijn gemeld aan ADC ArcheoProjecten, dat de opgravingen uitvoerde.

Bijzonder is dit fragment van Merovingisch aardewerk.

Een gouden munt komt schoon uit de grond maar andere zijn vuil en onherkenbaar. Na wat krabben en schoonmaken met vaseline worden de afbeeldingen zichtbaar. Soms helemaal en goed leesbaar, vaker half en afgesleten. De determinatie is vaak lastig en vereist enige ervaring. Mijn echtgenote heeft zich daar behoorlijk in bekwaamd, dus determineren doen we samen. Alle vondsten worden keurig geregistreerd en opgeborgen.

Lijst van de vondsten

Koperen munten

Dubbele korte Philips II 1571-1575
Twaalf mijtstuk Gent 1581
Duit Philips II Maastricht 1597
Duit Overijssel ongeveer 1598
Oord Albert en Elisabeth 1606
Duit Thorn 1613-1614
Oord Philips IV 1624
Duit Gronsveld 1617-1662
Duit Zeelandia 1620
Oord Zeeland met prins Maurits 1626
Duit Stevensweert 1628-1632
Duit Utrecht 1633
Duit Gelria 1633
Duit Gelria 1635
Liard Philips III 1643
Duit Clivia (=Kleef) 1670
Duit Reckheim (vervalsing Utrecht) 1674
Oord Karel II Antwerpen 1696
Duit West Frisia 1739
Duit Gelria 1759
Duit Overijssel 1768
Duit Stad Utrecht 1787
Pfennig (Duitsland) 1788

Duit Gelria 1794
Heller Frankfurt (Duitsland) 1822
1 cent Willem I 1823
½ cent Willem I 1832
2 cent Leopold I (België) 1833-1865
1 cent Willem III 1880
1 cent Willem III 1883
1 cent Wilhelmina 1900
1 cent Wilhelmina 1901
1 cent Duits oorlogsgeld 1943
5 cent Juliana 1950
Tiental munten die niet meer te determineren zijn.

Zilveren munten

1/20 Reaal (stoter) Zeelandia 1595
Dubbele stuiver Hollandia 1614
Dubbeltje Willem III 1868
Dubbeltje Wilhelmina 1905

Totaal 38 gedetermineerde munten.

Diversen

Deel gordelsluiting 16^e /17^e eeuw
Rekenpenning Frankrijk 1600
Vier vingerhoedjes 17^e -19^e eeuw
Naairing 15^e of 16^e eeuw
Deel tinnen soldaatje
Loodjes
Vier koperen ringen (waarschijnlijk geen sieraden)
Engelse knoop uit de Eerste Wereldoorlog
General Service Button
Militaire knoop met leeuw
Zes koperen knoopjes met bloem
Koperen knoop met letter D
Gesp 17^e eeuw
Kruisje, 7 centimeter hoog
25 musketkogeltjes

Vier vingerhoedjes en een naairing.

Aardewerk

Grote scherf van een Merovingische pot
Diverse scherven uit de periode 1300-1900